

L'ARCHIVIO NAZIONALE UNGHERESE E L'ITALIA

PAGINE di STORIA COMUNE

A MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR ÉS ITÁLIA

KÖZÖS TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

A Budapest, sulla piazza di Porta Viennese che si trova nel Castello di Buda, sorge il palazzo dell'Archivio Nazionale Ungherese. L'Archivio Nazionale Ungherese è nato nel 1756. Il palazzo dell'istituzione, che ha 250 anni, costruito al tempo della prima guerra mondiale, è un ricco deposito di testimonianze italiane, nei suoi affreschi rivivono le immagini delle relazioni italo-ungheresi: la pace di Torino (1381), la biblioteca del re umanista Mattia Corvino (1458-1490). Nelle pagine dei documenti ivi custoditi l'Italia è largamente presente.

Il palazzo dell'Archivio Nazionale Ungherese fu progettato da Samu Pecz (1854-1922) nel 1913 e fu costruito durante la prima guerra mondiale. Dal 1923 è il nuovo nonché primo edificio costruito in Ungheria per diventare archivio e, ancor oggi moderno, offre una sede ai documenti dello stato ungherese, alla memoria del paese e agli eventi più importanti del suo millennio di storia.

Le sculture ornamentali in pietra che si trovano all'esterno dello storico palazzo sono di Ferenc Mikola (1861-1926), le decorazioni scultoree interne di Ignác Langer (1857-1927). La copertura del tetto del palazzo rispecchia la sua forma originaria, in maiolica di Zsolnai. Gli affreschi di Andor Dudits (1866-1944), realizzati fra il 1925 e il 1929, perpetuano gli avvenimenti più importanti della storia d'Ungheria. Le finestre in vetro colorato sono state progettate e realizzate da Miksa Róth (1865-1944), su di esse sono visibili gli stemmi colorati delle città ungheresi, fra cui le città dalmate di Fiume, Zara e Ragusa. Il palazzo è stato danneggiato nel 1945 e nel 1956, alcune parti sono state pertanto abbattute e alcuni affreschi parzialmente coperti negli anni 50.

L'affresco e la lastra di marmo situati a sinistra rispetto all'entrata sono in memoria del primo ministro Károly Khuen-Héderváry (1903, 1910-1912), del ministro del Culto Kuno Klebelsberg (1921-1931) e dei politici che si sono più adoperati per la costruzione del palazzo.

L'affresco e la lastra di marmo di destra immortalano la figura e le opere dell'architetto che ha progettato il palazzo, Samu Pecz, e del pittore, Andor Dudits. Al pian terreno, con il gruppo scultoreo sulla destra, Ferenc Sidló (1882-1954) ricorda i cavalieri unghere-

Budapesten, a budai oldalon, a Várban lévő Bécsikapu téren emelkedik a Magyar Országos Levéltár palotája. A Magyar Országos Levéltár 1756-ban jött létre.

A 250 éves intézménynek az első világháború idején emelt palotája gazdag tárháza az itáliai emlékeknek. Freskóin megelevenednek az itáliai-magyar kapcsolatok képei: Torinói béke (1381), I. (Korvin) Mátyás király (1458-1490) humanista könyvtára, s az ott őrzött dokumentumok lapjain is sűrűn előfordul Itália.

A Magyar Országos Levéltár palotáját Pecz Samu (1854-1922) tervezte 1913-ban, építése az I. világháború idejére esett. Ez az 1923-tól az új, Magyarországon az első, levéltári célra épült, s máig is korszerű épület ad otthont a magyar állam iratainak, az ország emlékezetének, ezeréves történelme legfontosabb emlékeinek.

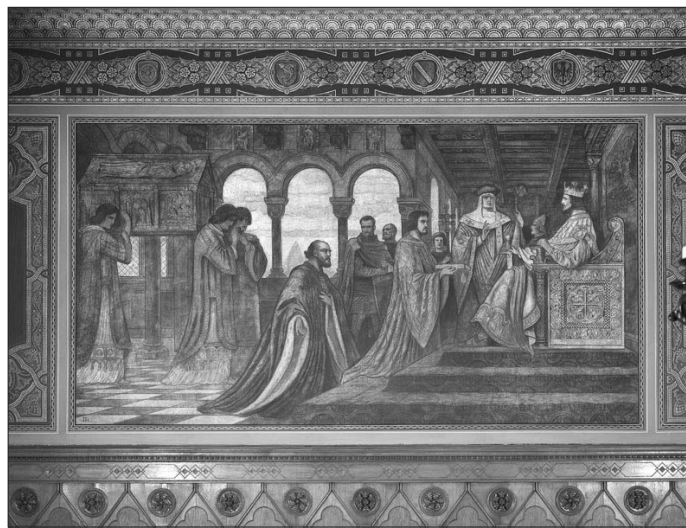
A historizáló stílusban emelt palota külső díszzeit Mikola Ferenc (1861-1926) faragta kőbe, a belső szobrászati díszítéseket Langer Ignác (1857-1927) készítette. A palota tetőborítása az eredeti állapotot tükrözi, Zsolnai-fajanszból készült.

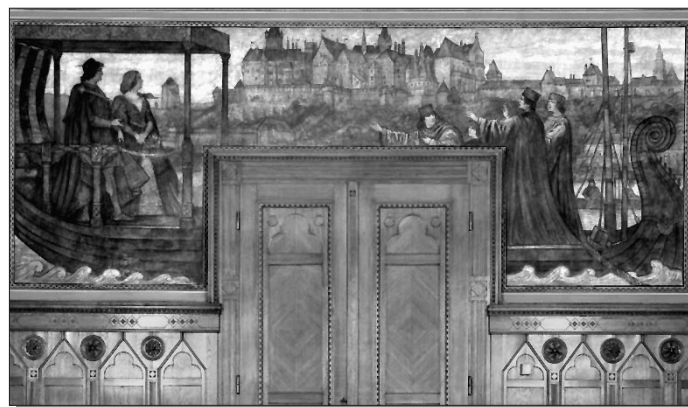
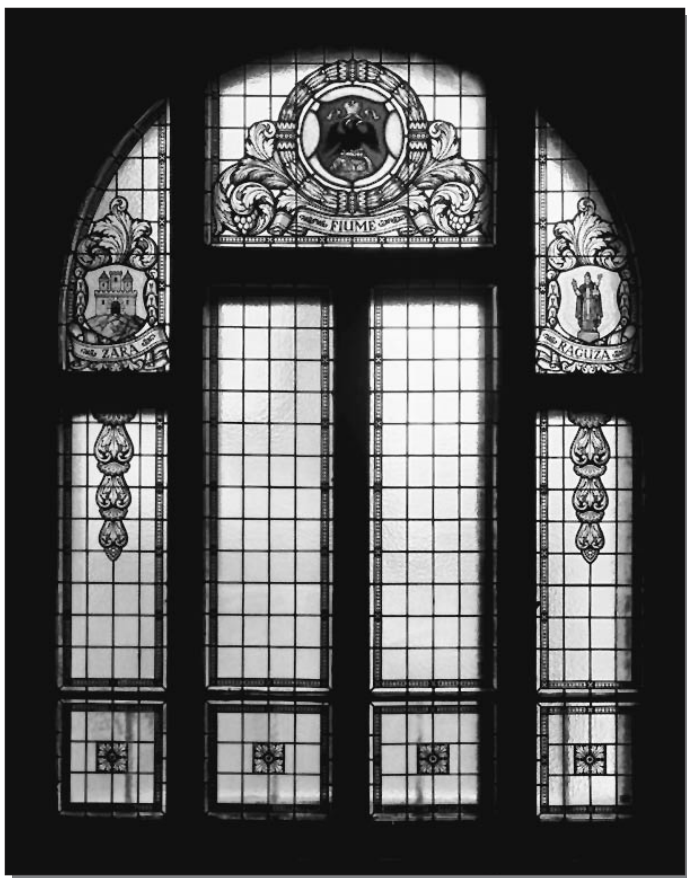
A Dudits Andor (1866-1944) festette freskók 1925 és 1929 között készültek, s Magyarország történelmének legfontosabb eseményeit örökítik meg.

A színes üveglakokat Róth Miksa (1865-1944) tervezte és készítette. Rajtuk a magyarországi városok színes címerei láthatók, köztük a dalmáciai városokéi, Fiuméé, Zaráé és Raguzáé.

A Palota 1945-ben és 1956-ban is megsérült, ezért egyes részeket le kellett bontani, a freskók némelyikét pedig az 1950-es években részben letakarták.

A bejáratától balra a freskó és a márványtábla Khuen-Héderváry

Károly miniszterelnöknek (1903, 1910-1912) és Klebelsberg Kuno kultusz-miniszternek (1921-1931), a Palota építéséért legtöbbet tevő politikusoknak állít emléket.

Jobbra a freskó és a márványtábla az épület tervezőjének, Pecz Samunak és a festő, Dudits Andornak az alakját és tetteit örökíti meg.

A földszinten a jobbra lévő szoborcsoporttal Sidló Ferenc (1882–1954) a magyar vitézeknek, a balra lévővel Horváth Géza (1879–1948) a magyar regösöknek állított emléket.

A felfelé vezető lépcső fordulójában a II. Szilveszter pápától kapott Szentkoronát tartó angyal Magyarország allegóriája, mellette Imre király (1196–1204) aranypecsétjének hátoldala, előtte Kisfaludi Stróbl Zsigmond (1884–1975) magyar–török párviadalt idéző szobra áll.

Az I. emeleten a boltzaton a magyar családok címereit jelenítették meg, köztük Filippo Scolari, (Luxemburgi) Zsigmond itáliai származású hadvezéréét is, szemben balról-jobbra a freskók az I. (Szent) István által alapított első magyarországi bencés monostornak, Pannonhalmának (1001), a III. Béla király (1172–1196) által elrendelt írásbeliségnek és az ajtó körül az ország kincsesládájának, azaz a levéltár allegóriájának, a II. András (1205–1235) által kiadott Aranybullának (1222), az emberi jogok egyik legkorábbi megfogalmazásának állítanak emléket.

Oldalt az Itália történetében is jeles szerepet betöltő (Luxemburgi) Zsigmond király (1387–1437) és császár, a törvényhozó látható, vele átellenben Bethlen Gábor erdélyi fejedelem (1613–1629) ül, mellette áll kancellárja, akinek az alakjában a festő Bethlen István magyar miniszterelnököt (1921–1931) örökítette meg.

A Lovagterem itáliai emlékeket idéz. A bejáratnál jobbra I. (Anjou) Lajos király (1342–1382) trónon ülő alakja látható, amint fogadja a Velencei küldöttséget (1381), szemben a magyar reneszánsz fejedelem I. (Korvin) Mátyás király (1458–1490) Itália-szerte híres humanista könyvtára jelenik meg a festő ecsetje nyomán.

A középső ajtó felett I. Mátyás király és felesége, Aragóniai Beatrix hajózik a Dunán, a jobb oldali ajtó felett Diósgyőr, a királyné vára, a baloldali ajtó felett a király családi öröksége, Vajdahunyad (Hunedoara) vára látszik.

A folyosón Szentgyörgyi István (1881–1938) magyar és itáliai vitézek párviadalt álmodta bronzba.

A II. emeletre vivő lépcső egyik cimerét a Dél-Itáliában gyökeret vert Anjou-dinasztia magyar ágának pecsétjéről és a másik cimerét I. (Korvin) Mátyás király pecsétjéről vették.

Az emeleten szemben balról-jobbra az ajtó körül Pázmány Péter bíboros, esztergomi érsek (1616–1637) és az ellenséggel tollal és fegyverrel megvívó, Itáliával szomszéd Zrínyiek, mellette az itáliai

si, mentre con quello di sinistra Géza Horváth (1879-1948) immortalata i cantori della sua terra.

Nel punto in cui la scala che porta verso l'alto fa una curva è situato l'angelo che regge la Santa Corona ricevuta da papa Silvestro II, simbolo dell'Ungheria; accanto il retro del sigillo d'oro di re Emerico (1196-1204), di fronte, la statua di Zsigmond Kisfaludi Stróbl (1884-1975) che rimanda alla lotta turco-ungherese.

Sulla volta del primo piano sono rappresentati gli stemmi delle famiglie ungheresi, fra cui quella di Filippo Scolari, comandante di origine italiana dell'esercito di Sigismondo di Lussemburgo. Gli affreschi posti di fronte, da sinistra a destra, rappresentano i primi monasteri benedettini d'Ungheria commissionati da (Santo) Stefano I, Pannonhalma (1001), l'uso della scrittura ordinato da Béla III (1172-1196) e, attorno alla porta, lo scrigno del paese; inoltre, simbolo dell'archivio, la Bolla d'Oro (1222) edita da Andrea II (1205-1235), una delle più antiche carte dei diritti umani.

A lato il re e imperatore Sigismondo di Lussemburgo (1387-1437), che ebbe una parte significativa anche nella storia italiana e che possiamo considerare un legislatore; di fronte a lui si trova il principe transilvano Gábor Bethlen (1613-1629) e accanto siede il suo cancelliere, nella cui figura il pittore ha immortalato il primo ministro ungherese István Bethlen (1921-1931).

La Sala dei Cavalieri racconta avvenimenti italiani. A destra dell'entrata possiamo vedere la figura di Luigi d'Angiò (1342-1382) sul trono mentre riceve la missione di Venezia (1381); dirimpetto, il pittore ritrae la biblioteca di studi umanistici del principe rinascimentale Mattia I Corvino (1458-1490), famoso in tutta l'Italia. Sulla

The Hungarian National Archives, created in 1756 and housed in a palace on the plaza of the Viennese Gate, within the Buda Castle, is a rich warehouse of Italian documents and artifacts, including numerous frescoes which illustrate the history of Italian-Hungarian relations. This palace – planned by Samu Pecz in 1913 and constructed during World War I – was the first building in Hungary expressly designed for archival use. Its priceless collection contains, among other things, the correspondence of several heroes of the 19th century who fought for the freedom and independence of Hungary and the political unification of Italy: Bixio, Garibaldi, Mazzini, Kossuth, Tüköry, Türr – to name but a few.

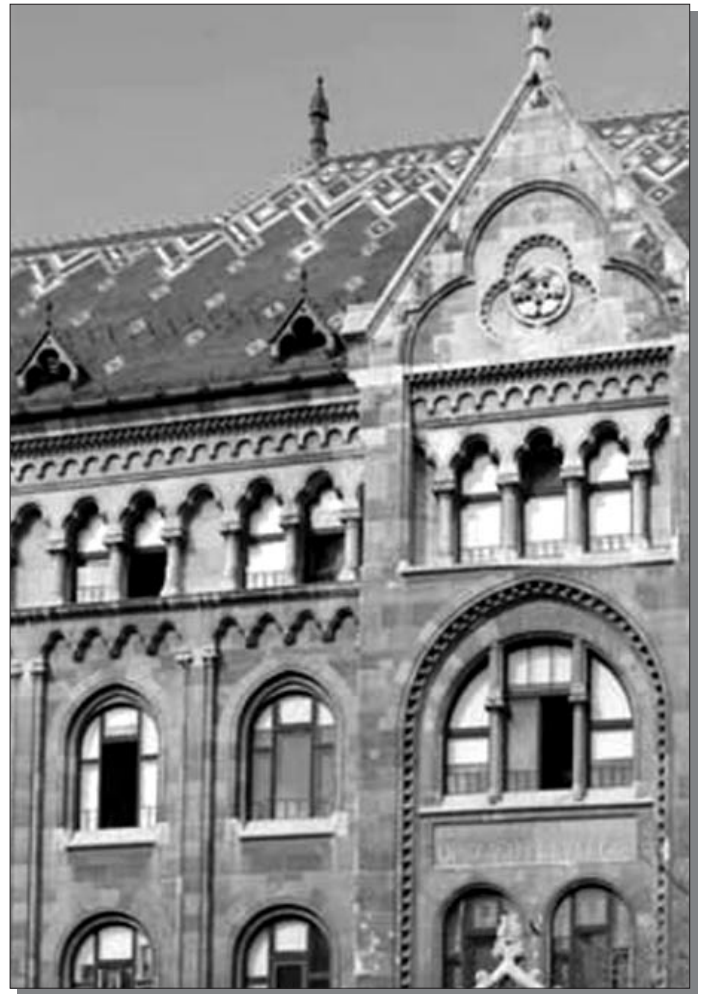
sommità della porta centrale il re Mattia I e la moglie, Beatrice d'Aragona, navigano sul Danubio; sulla porta di destra vediamo Diósgyőr, il castello della regina, su quella di sinistra il castello di Vajdahunyad (Hunedoara), di proprietà della famiglia reale. Sul corridoio István Szentgyörgyi (1881-1938) ha rappresentato il combattimento fra cavalieri italiani e ungheresi in bronzo.

Sulla scala che porta al secondo piano uno stemma è stato realizzato dal sigillo del ramo ungherese della dinastia Angiò che aveva messo radice nell'Italia meridionale, l'altro stemma dal sigillo di Mattia I (Corvino). Sul piano, da sinistra verso destra, vicino alla porta vediamo il cardinale Péter Pázmány, arcivescovo di Esztergom, gli Zrínyi, vicini dell'Italia, che duellano con l'avversario con la penna e con l'arma; accanto è raffigurato nella città turca di Rodostó lo scrittore Ferenc Rákóczi II, con il prezioso resoconto del suo corso di studi in Italia, combattente per l'indipendenza ungherese e per questo condannato all'esilio. I quadri intorno alla porta centrale si riferiscono ai più leggendari e cavallereschi ussari ungheresi, Tamás Nádasdy e András Hadik. Quindi la regina Maria Teresa (1740-1780), insieme a József Ürményi, elaboratore della riforma scolastica del 1777, e, intorno alla porta di destra, Nagyszombat (Trnava), la città della prima università fondata da Pázmány. A lato nella biblioteca dei paolini di Pest il fior fiore della vita scientifica e letteraria ungherese: György Bessenyei e i suoi famosi compagni. Di fronte Antal Grassalkovich discute con l'architetto di fronte al castello di Gödöllő.

Al terzo piano si trovano i monumenti più importanti di Budapest. Intorno alla porta di sinistra il Museo Nazionale che si trova accanto all'Istituto Italiano, nella parte centrale il tributo all'attività del ministro del Culto Kuno Klebelsberg, dopo un affresco coperto, e accanto alla porta di destra gli artisti che hanno realizzato il Teatro dell'Opera: il progettista Miklós Ybl, il pittore Károly Lotz e il direttore Ferenc Erkel, così come il musicista che per anni risiedette in Italia, Ferenc Liszt. Sull'affresco dal titolo *Klinikák* (Cliniche) possiamo riconoscere il dottor Ignác Semmelweis, salvatore delle madri. Accanto il ponte delle Catene e il suo ideatore, István Széchenyi, che con la sua attività diede grande impulso ai movimenti per la libertà non solo ungheresi ma anche italiani.

I documenti custoditi nell'Archivio ricordano papi e prelati, religiosi e laici formati nelle università italiane, umanisti italiani e ungheresi, personalità italiane che hanno vissuto in Ungheria (ad es. Filippo Scolari). In particolare la ricca collezione custodisce il carteggio degli eroi del sec. XIX che hanno combattuto per la libertà, per l'indipendenza ungherese e per l'unità d'Italia: Bixio, Garibaldi, Kossuth, Mazzini, Tüköry, Türr e altri ancora. Sempre qui si trovano i progetti relativi all'edificio dell'Istituto Italiano di Cultura per l'Ungheria, già sede del Primo Parlamento Ungherese.

Géza Érszegi

tanulmányútjáról érzékletes beszámolót író, a magyar függetlenségért küzdő és ezért a száműzetést is vállaló II. Rákóczi Ferenc látható a törökországi Rodostóban, a középső ajtó körül a legendás magyar huszások legvittezebbjeinek, Nádasdy Tamásnak és Hadik Andrásnak emléket idézik a képek. Mellettiük Mária Terézia királynő (1740-1780), a korszerű tantervet 1777-ben kidolgozó Ürményi Józseffel, utána az jobboldali ajtó körül Nagyszombat (Trnava), a Pázmány alapította első egyetem városa, oldalt a pálosok pesti könyvtárában a magyar tudományos és irodalmi élet színe virága: Bessenyei György és híres társai láthatók. Velük átellenben Grassalkovich Antal tárgyal a gödöllői kastély előtt az építészszel.

A III. emeleten Budapest meghatározó műemlékei láthatók; szemben, a baloldali ajtó körül az Olasz Intézettel szomszédos Nemzeti Múzeum, a középső részen Klebelsberg Kuno kultuszminiszter működésének emléket állító, letakart freskó után, a jobboldali ajtó körül az itáliai művészek sorát látó Operaház építése látható a tervező: Ybl Miklós, a festő: Lotz Károly és a dirigens: Erkel Ferenc, valamint az évekig Itáliában élő zeneszerző: Liszt Ferenc alakjával, oldalt Semmelweis Ignác orvos, az anyák megmentője ismerhető fel a Klinikák című freskón. Vele átellenben pedig a Lánchid és megálmódója: Széchenyi István, aki tevékenységével nemcsak a magyar, de az itáliai szabadságharcok serkentője is volt.

A Levéltárban őrzött iratok pápák és főpapok, itáliai egyetemeken tanult egyháziak és világiak, itáliai és magyarországi humanisták, valamikor Magyarországon élő olasz személyek (Filippo Scolari, sótiszték stb.) emléket idézik. Különösen gazdag gyűjtemény őrzi a 19. században a magyar függetlenségért és az olasz egységért folytatott szabadságharc hőseinek (Bixio, Garibaldi, Kossuth, Mazzini, Tüköry, Türr stb.) levelezését. Ugyanitt található a Magyarországi Olasz Kulturintézet, az egykori első Magyar Parlament épületének tervrajzai.

Érszegi Géza

